UDSIGTEN DER FORSVANDT

Af Boris Brormann Jensen

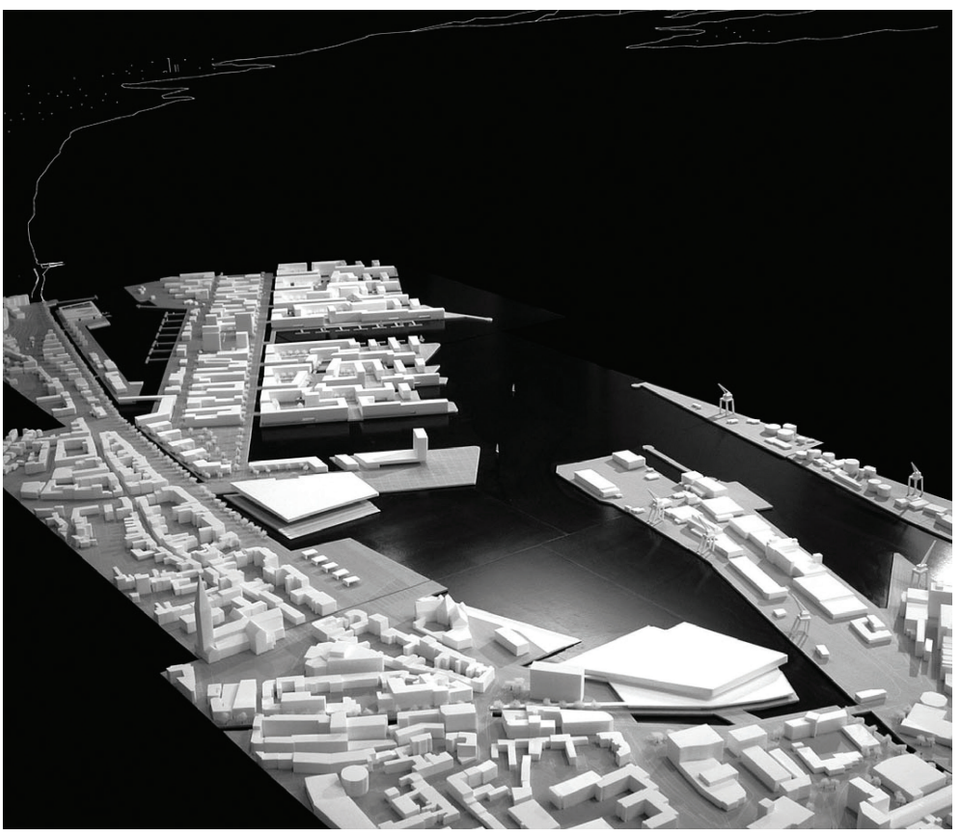

Modelfoto af havnen. Konkurrenceforslag fra 2001. Fra *Arkitekten* 12/2014

Aarhus Ø er ikke, hvad den har været. Knud Fladeland Nielsen og Ole Østergaard taler ud om en faglighedens retræte.

Kritikken af Aarhus Ø er svær at overhøre, for hvad blev der af den overordnede plans vision om forbindelse mellem by og bugt, udsigtskiler og pauserne i den nye bydel, og hvilken læring kan uddrages af byudviklingsforløbet?

Det er gået galt i Aarhus Ø, mener både Ole Østergaard og Knud Fladeland Nielsen. Østergård er tidligere stadsarkitekt i byen, og Fladeland vandt i 2000, sammen med Per Teglgaard, idékonkurrencen om udviklingen af de bynære havnearealer i Aarhus. Hvad kan vi så lære af det?

Kritikken af Aarhus Ø er svær at overhøre. Spørgsmålet er, hvad kommunen har lært af kritikken. Hvad blev der af de grundlæggende kvalitetsprincipper, og hvem bærer ansvaret for miseren?

Flere danske kommuner bryster sig af at bedrive såkaldt lærende planlægning. Planlægningen af vore byer skal være omstillingsparat, hvis byplanlægningen skal tjene som effektivt instrument i en dynamisk samfundsudvikling, lyder mantraet. Det giver mening. Og ambitionen om at lære af fortidens fejl og indbygge muligheder for at justere langsigtede byudviklingsplaner

undervejs fejler bestemt ikke noget. Spørgsmålet, der rejses i denne sammenhæng, er, om denne erhvervsvenlige føjelighed i den kommunale planlægning kan forenes med grundlæggende kvalitetsprincipper.

En demokratisk kontrakt

Ole Østergaard, som var stadsarkitekt i Aarhus fra 1992 til 2006, opridser lidt af forhistorien. Om hvordan daværende borgmester Thorkild Simonsen i begyndelsen kæmpede indædt imod planerne om at bygge ny by på den nordlige containerhavn – og om hvordan samme borgmester før det var lodret imod genåbningen af åen, mens embedsværket og ansatte ved Arkitektskolen Aarhus fik holdt liv i diskussionen om de fremtidige udviklingsmuligheder på trods af borgmesterens skepsis. En skepsis, der over tid blev overvundet.

Østergaard fortæller videre om et årelangt fagligt input til den politiske ledelse i byrådet, der til sidst åbnede for udskrivningen af den internationale idékonkurrence om de bynære havneareal-er. Østergaards gennemslagskraft som stadsarkitekt beroede i høj grad på succesen med genåbningen af åen. "Borgmesterens afdeling har ved lov ansvaret for den overordnede kommuneplan-lægning, men kommuneplanlægningens udførende del lå hos mig, så der var altid tale om et samarbejde," forklarer Østergaard. "Jeg havde som stadsarkitekt et budget på omkring 20 millioner og kunne inden for eget budget arbejde for, at den stort anlagte idékonkurrence ikke bare blev til et skuffeprojekt". Jeg kunne hyre Knud Fladeland som forslagsstillende konsulent på det videre for-løb og sikre fremdrift inde i systemet, og vi fik i dialog med mange interesseorganisationer lavet en kvalitetshåndbog, der opridsede de væsentligste principper for forholdet mellem byen og havnen. F.eks. udsigtsforholdene."

Det samarbejde bar frugt og udmøntede sig i et bredt flertal for et på alle måder stort og radikalt byudviklingsprojekt. Men også et vedholdende fagligt indspark til den politiske proces, der ifølge Østergaard senere blev svækket, fordi "der ikke har været noget stadsarkitektembede tilbage af betydning" – de sidste tre stadsar-kitekter har ikke haft andet end en sekretær at trække på.

"Det, der var vigtigt, var, at vi fortalte borgerne, hvad de kunne forvente at få. Vi fik lavet en fantastisk model, som tydeligt viste, hvad der var i vente", fortsætter Østergaard. Men det blev langt-fra som skitseret. Udsigtskilerne og pauserne i den nye bydel, som fagteamet havde arbejdet hårdt for at gennemføre, er mere eller mindre forsvundet. Udsigten over bugten fra Skovvejen er reelt blokeret af den nye beboelsesmur. Flere gange under vores samtale nævner den tidligere stadsarkitekt, at han "til stadighed har dårlig samvittighed over for de hundredvis af borgere", som han stillede noget andet i udsigt end det, der i dag er virkelighed. Kvalitetshåndbogen og kommuneplanen fra 2005 var en kontrakt med byens borgere, som politikerne reelt har brudt. "Hver gang man laver om på disse kontrakter med befolkningen uden grun-dige byarkitektoniske overvejelser og forudgående offentlig debat, bryder man i princippet en demokratisk grundidé i planloven". "Og der er desværre i dag en udbredt tendens til, at man ikke arbejder efter planlovens ånd."

Vold mod grundlæggende principper

Knud Fladeland følger op: "Det er ikke bare fru Jensens udsigt, der forsvandt trods løfter om det modsatte. Kontraktbruddene kan også ramme investorerne, der risikerer at købe grundene under falske forudsætninger. Det, vi ser i dag, er mest af alt kortsigtet kassetænkning. Der er ingen skelen til de overordnede princip-per i planen. Nogle af kanalerne er etableret, men den bærende rekreative forbindelse hele vejen fra Risskov til Marselisborg bliver jo aldrig til noget. Det, man vælger at realisere, er kun det kvarte af hovedideen", konstaterer Fladeland.

Beboerne på Skovvejen skulle ifølge planen kunne kigge ud på vandet. De fik i stedet en mur mod vandet. Den klare metafo-riske forskel på den gamle og den nye by, som kanallinjen skulle markere, er delvis fordampet. Man trodsede de klare anbefalinger om ikke at bygge en markant bygning lige op ad den nordlige bastion. I dag ligger Bestsellers hovedkvarter som en visuel stop-klods for kontakten til bugten, der var et bærende princip. "Planens hovedidé om at skabe en ny balance mellem by og bugt er brudt flere steder", fortsætter Knud Fladeland. "Men man havde mod til at sløjfe Pier 1 og fik skabt Havnebyrummet med de to bastioner, den ene bedre end den anden". Fladeland er også rigtig godt tilfreds med bugtpromenaden, men "Kontakten mellem by og bugt er på nogle punkter blevet dårligere, end den var, før vi gik i gang. Domkirken skulle tydelig markere den historiske bys centrum. Det, man ser i dag fra stien langs Risskov, er en række meget uheldige punkthuse. Bebyggelserne skulle trappe ned mod vandet. I dag står højhusene og skygger for hinanden osv., osv."

De bærende principper er fraveget på flere centrale punkter, fastslår Fladeland igen og igen. Kritikken retter sig ofte mod devel-opere og arkitekter, "men det er i sidste ende det politiske system, der svigter. Det er de seneste byråd, der svigter."

Hvor er indflydelsen fra den saglige og kompetente rådgivning blevet af? kunne man spørge. Hvorfor er embedsværket ikke trådt til undervejs i forsøg på at forhindre, at der blev begået vold mod de bærende principper i helhedsplanen?

Østergaard og Fladeland er enige; den arkitektfaglige magt-base i forvaltningsapparatet er eroderet, bl.a. fordi den blev opfattet som en stopklods af driftige developere. Pres for konstant arealudvidelse og argumenter som 'kanaler kan vi jo ikke sælge' trumfer principperne om bymæssig kvalitet, og djøf'iseringen har taget over, konkluderer de to erfarne planlæggere. Fagforvaltnin-gerne er nedlagt, og man har placeret bureaukrater i toppen af hierarkiet i stedet for fagchefer. "Det er en magtkamp, arkitekterne har tabt", påpeger Ole Østergaard. Man har sat en jurist i spidsen for udviklingen. I hvilket omfang marginaliseringen af arkitektfag-ligheden i forvaltningssystemet er selvforskyldt, får vi ikke afklaret i denne omgang. Men ærgrelsen over den faglige retræte er tydelig at spore hos begge.

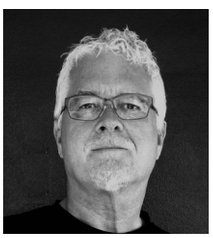

Knud Fladeland Nielsen er arkitekt og indehaver af Arkitektfirmaet Knud Fladeland Nielsen.

Ole Østergaard er arkitekt og tidligere stadsarkitekt i Aarhus Kommune (1992-2006).